

KOCSMAIDÓ

*Talamon Alfonz: Samuel Borkopf: Barátainnak,
egy Trianon előtti kocsmából
Kalligram, 1998.*

Szabolcs vezér nyájasan nézett körül a halálra ítélt vendéglőben. Nem mondta hangosan, de arcán látszott, hogy örül a szerencsének, amely alkalmat ad neki, hogy a Barnalábat még a föld színén találja. Ha egy-két év múlva jött volna, már talán csak a kéménye füstölögne a Barnalábnak; a vendéglőse, a vendégkoszorúja odalent volna a föld alatt.

(Krúdy Gyula: Etel király kincse. 1931.)

Hogy mit tartalmaz ez a nagyszerű, rendkívül mulatságos, ugyanakkor valami könnybe lábadt szemű, őszies mélabúval is telített kötet, az alig harminc évet megélt Talamon Alfonz posztumusz könyve, azt legcélszerűbb, ha az utószót író Grendel Lajos átgondolt szavaival mondom el az érdeklődő olvasónak. „A könyv a polihisztor, hatalmas erejű és óriási munkabírású Schön Artila, a szeszek illatát már hétmérföldről megérző Stofek Tamás, a hősszerelmes Béla von Goffa, a bumfordi, feneketlen gyomrú Herr Vincenzó, a parlamenti képviselő Pepík Zefstein kegyelmes úr és az ő ismerőseik és barátaik halhatatlan tetteit őrzi. Samuel Borkopf kocsmájában jönnek össze mindennap, s emlékeznek nosztalgiaiától fátyolos tekintettel rég múlt idők dicsőségére. Társaságukban Mikszáth és Krúdy világát lakjuk be, a boldog békeéveket és azok végét.” Ez lenne az anyag vázlatos leírása. És aztán az írói módszerekről, vizsgálatásról is esik néhány komolyan megfontolandó szó: „Az anekdotát Mikszáth óra csak nagyon kevés magyar írónak sikerült olyan magától értetődően irodalomná nemesítenie, mint most Talamon Alfonznak. Ő a mítosz felé tágítja az anekdotát, a történeteket időtleníti, költészetté lényegíti. Elbeszéléseinek nyelvezete (a már ismert tekervényes, indázó talamoni körmondattal) itt érzellemmel telítettebb, lirizáltabb,

mint korábbi műveiben. Krúdys a mondatok hangulata, a zenéje, olykor krúdysak a hasonlatai is. Az író a magyar prózának egy olyan hagyományát élesztette föl, amelyről azt hihetnénk, ma már nem alkalmas korszerű mondanivaló hordozására.”

Grendel szavai több kulcsot is kezünkbe adnak a könyv értelmezéséhez. Ott van mindjárt Krúdy nevének hangsúlyos említése. Való igaz, hogy (Hrabal, és a netán a kortárs, a kritika által méltánytalanul ignorált Fehér Béla mellett) a magyar nagymester volt – lehetett – Talamon könyvének legfőbb ihletője. Több példát is felhozhatunk erre. A talamoni körmondat nyilvánvalóan egyenes ági leszármazottja Krúdy kései remekműve, a *Zöld ász* című kisregény bevezető mondatainak. Sajnos a szó legszorosabb értelmében nincs hely e regénykezdet felidézésére, az oldalakon át hömpölygő, hasonlatokkal, metaforákkal, költői képekkel már-már agyonzsúfolt mondatkolosszusok idemásolása kitöltené e recenzió teljes terjedelmét. Ám ami Krúdynál bizonyos fokig egyszeri jelenség – ki tudja, miféle magasságokba vezetett volna Krúdy útja, ha nem viszi el súlyos alkoholizmusa – az Talamonnál eluralkodik a szöveg teljes intonációján. Óriási svádája van szerzőnknek, és becsületére legyen mondva, hogy csak a legritkább esetben hibázik; a mondatok rendkívüli terjedelműek, mégsem keltik az olvashatatlanág érzetét, sőt, kifejezetten élvezzük a tagmondatok lüktetését, szépséges összecsimpszkodását; az arányérzék a legtöbb esetben megóvja Talamont attól, hogy túlnyújtsa a mondat résztját, hogy jelzőkkel és egyéb sallangokkal túlpakolja. Talamon hosszú mondatai nem agyasak, hanem szenuálisak, egészen természetesen kigyóznak elő narrátora, Samuel Borkopf szájából.

Továbbá Krúdyra vall a helyszín, a kocsmá. A kocsmá a magyar irodalom egyik legfőbb kronotopozáshoz kapcsolódik. E Mihail Bahtyin által megalkotott kategória „egyértelműen kifejezi a tér és az idő (vagyis a tér negyedik dimenziójaként fölfogott idő) egymástól való *elszakíthatatlanságát*. Az idő itt besűrűsödik, összetömörül, művészileg látható alakot ölt; a tér pedig intenzívvé válik, időfolyamattá, szüzsévé, történetté nyúlik ki. Az idő tulajdonságait a tér tárja föl, a tér viszont az időn méretik meg és töltődik föl tartalom-

mal." A kocsmában olyan alapvető jelentőségű magyar irodalmi művek „játszódnak”, mint mondjuk *A vén cigány* vagy *Az Ős-Kaján*, és ne feledjük, hogy Petri költészetében is ez az egyik legkitüntetettebb hely. A magyar irodalmi kocsmá több mint pusztán az ivás helye, történelmi színtér is, a történelmi látomások, képzelgések, nagyotmondások, a fel- és lehorgadások helye. *A magyar Pimondán* – Ady cikke – óta köztudott, hogy a magyar részszegség már-már történelmszemléletté emelkedett állásfoglalás, a magyar ember mintegy történelemtudományilag védett, az ő fröccsében szabad egyetemességé tisztul partikuláris pontszerűsége, ha szabad Hegelt és másokat parodizálni e helyen. Ilyen kocsmá Samuel Borkopf kocsmája is. E kocsmá ősképe megint Krúdy alkotta meg. Idézzük fel zseniális, de sajnos manapság alig olvasott *Etel király kincse* című regényéből a „Barnaláb” nevű óbudai kocsmá leírását. A Nyírségből Attila kincset keresve Budapestre jött „honfoglalók”, valójában félalkoholista, elszegényedett kisbirtokosok Kálnay Lászlóval találkoznak a kocsmá előtt, „aki nyilván maga is hozzájárult a nyomáshoz, amely a »Barnaláb« vendéglőt mindig mélyebben és mélyebben nyomta az óbudai föld alá, a mélységbe, amelyben egymás tetején vannak a »Barnaláb« helyén már régebben földbe süllyedt vendéglők és vendégeik. Legalól a föld mélyében bizonyára Noé ül, aki először volt részeg a világon, és Noé vendéglője felett következnek a föld színe alatt a többi vendéglők és vendégek, akik a bor miatt nem tudnak a süllyedő vendéglőkből kimenekülni.” Samuel Borkopf kocsmája – mondhatni – búcsúkocsmá, olyan bejzli, amely már a „Barnaláb” kocsmát is maga alá temette, és süllyed, süllyed megállíthatatlanul. Hogy ebben a kronotoposzban, a kocsmaidőben ugyanis, az emberiség története részszegségek története, az nyilvánvaló ezek után. Hogy a történelemszemléletet is a delírium határozza meg, az is elintézet kérdés. A kocsmaidő az az idő, amely nem telik, hanem szétfolyik mintegy, nincs tartama, és térbeli kategóriával csak egyik fröccstől a másikig, vagyis a söntéstől az asztalig terjedő úttal méretik. Talámon kocsmája világkocsmá, akár a Krúdyé, ebben a kocsmában kocsmaidővé válik a hétköznapi idő: minden egyetlen pillanatban sűrűsödik össze. A történelem megszűnt, legfeljebb részeg látomás-

ként van jelen. A könyvben mindenki azt várja, hogy végre megszállják a városkát, egyesek a csehekre, mások a franciákra, megint mások az olaszokra tippelnek a nagyösszegű fogadásokban. Csak a kocsmahős Béla von Goffa játssza meg vakmerészen a svédeket, mivel részegségében a harmincéves háborút tárgyzó térkép segítségével kíséri figyelemmel az I. világháború eseményeit, és ennek alapján számára logikus a jóslat, miszerint II. Gusztáv Adolf csapatai fogják hamarosan elfoglalni a városkát. Ez tragikomikus persze, de hát nem mindegy voltaképpen, hogy kik foglalják el a kisvárost? A kocsmaidőben élő alakok történelemszemlélete egészségesen zavaros.

Az egészséges mámor vagy részeg tisztánlátás Talamon hőseinek morálja: kelet-európai morál, megrészegítően kétségbeejtő. A regénytöredék pikareszk, de egészen sajátos módon az, olyan kalandregény, amelyben senki sem mozdul. Fölöttébb kockázatos ugyanis elhagyni a kocsmát, ott kinn, a világban, bármi megtörténhet az emberrel. Még a valódi történelem is.

(Élet és Irodalom, 1998. április 17.)